

משולחן שלמה

עיונים ופנינים בפרשה מבית מדרשו ושיעוריו של

הגאון הינוקא רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

גליון
137 פרשת שלח

מדוע נזהרו מחום השמש

ובזה נזהרו האמוראים מאד, וכמו שביאר הבן יהודע (בכתובות שם) שלכך היו רבי אמי ורבי אסי נזהרים שלא תקדר השמש בלומדם עם התלמידים, בכדי שלא יבוא אחד מן התלמידים לומר שהמקום הוא לא טוב, ונמצא מוציא דיבה על חלק קרקע שבארץ ישראל. וסיים, שמכאן ילמוד האדם מוסר השכל לשמור פיו ולשונו לכל יוציא מפיו שום דיבור לא טוב לגנות אפילו אמה אחת מארץ ישראל, הן מצד האויר, הן מצד קור וחום, הן מצד הפירות, והן בענין הבנין וכיוצא, ואפילו בעת חורבנה שהיא ביד הגוים, והבתים הם של הגוים³, כדי שלא יהיה בכלל מוציא דיבה על א"י.

כבוד הארץ שווה לכבוד ישראל והכל נכלל בכבוד ה'

כי מחוייבים אנו בכבודה של הארץ, וכמו שכתב בספר צרור המור (ר"פ בהר), שלכך סמך הכתוב את שמיטת הארץ (בריש פ' בהר). להלכות שבין אדם לחבירות (בסוף פ' אמור), ללמדנו שכמו שאנו חייבים בכבוד הש"ת וכבוד הבריות, כן אנו חייבים בכבוד הארץ הקדושה, וכולם בכלל כבוד ה'. וכן כתב מהר"ם חאגיז בספרו שפת אמת (פ"ט), שהנוגע בכבוד הארץ הוא כנוגע בכבוד שמים, מאחר שמושרשת היא בנפשות ישראל.

נפשות ישראל מושרשים בארץ ישראל

כי ארץ ישראל אחד היא עם נשמות ישראל האחודים בשכינה, וכמו שכתב האלשיך (ריש פ' לך לך) שנפשות ישראל מושרשות בארץ העליונה שלעומת הארץ הקדושה, ולכך נקראות שתיים 'ארצות' החיים, כי אין נפש קדושה באה למטה לארץ שלא ישאר שורשה במקומה העליון, והשוכן בארץ ישראל דבק בשורשו העליון, כי אויר ארץ ישראל קדוש הוא, וימשך בו דרך ישרה איכות שורש נפשו אל נפשו אשר בקרבו, ובכך נקרא שלם ללא פירוד משרשו.

הארץ משרישה הקדושה בפירותיה

וכעין זה כתב הב"ח (או"ח סי' רח) שקדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, נשפעת גם בפירותיה⁴, ולכך הזהיר הכתוב (במדבר לה, לד) 'ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל', כי אם תטמאו את הארץ, תימשך הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה, ובה תסתלק השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה ממש בגוף הארץ, וכמו כן אנוכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל, כי כאשר היו יונקים מקדושת הארץ היתה השכינה שורה בקרבם ממש, וכעת כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל, יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל.

גודל הזהירות הנדרשת בכבוד הארץ

וכן היו רבים מגדולי ומצוקי ארץ שנזהרו והזהירו בדבר, וכגון הגר"ח זוננפלד שנזהר שלא יאמרו בא"י שמזג האויר חם או קר (קול התורה עג, עמ' לט), וכן החזו"א שדרש הכתוב 'וראה בטוב ירושלים' (תהלים קכח, ה), שאין ראוי להתלונן על ירושלים, כי טובה הארץ מאד מאד (והאיש משה ח"ב עמ' לט). וכפי שנגזר בשבחה ושלא לספר גנותה, מתוך הדרישה אחר קדושת השכינה שתתגלה ותופיע בה לעין כל, נזכה לחזות בשוב ה' ציון בה בקרוב, ובא לציון גואל.

¹ יהושע לא קדשה לעתיד לבוא, ועכו בכלל, בכל זאת, אף שבטלה קדושתה, חובת הארץ לא בטלה, ואף עכשיו בעוונותינו שאינה קדושה כלל, ליכא למומר דחובת כל הארץ בטלה, ואכתי במקומה עומדת.
² וכתב הרדב"ז בתשובותיו (ח"א סי' תקפ) שלרוב חביבות הארץ לא היו החכמים מדקדקים להחמיר שלא לאכול מפירותיה מפני חששות מסוימות, על אף רוב חסידותם ודקדוקם במצוות.

מה זכה סנחריב בזכות שנוהר שלא לדבר בגנות הארץ

טוֹבָה הָאָרֶץ מֵאֵד מֵאֵד (יד, ז). במקומות רבים בדברי חז"ל מובא מגודל הזהירות הנדרשת שלא לדבר מגנות הארץ, וכגון המובא במסכת מגילה (דף כה ע"ב), מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר 'הודע את ירושלים את תועבותיה' (יחזקאל טז, ב), אמר לו, עד שאתה בודק בתועבות ירושלים, צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול. וכן מצינו להיפך ממעלת חשיבות המדבר בשבחה, וכגון מה שאמר רבי יוחנן במסכת סנהדרין (דף צד ע"א), שלכך זכה סנחריב הרשע שיקרא (עזרא ד, י) "אֶסְנַפֵּר רַבָּא וְנִקְרָא" (סנחריב הגדול והחשוב), מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל, שכאשר הגלה ממנה את ישראל להושיבם בארץ אחרת אמר להם (מלכים ב' יח, לב) "עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם".

כיצד היו מתנהגים האמוראים מפני שבח הארץ

ומובא במסכת כתובות (סוף דף קיב ע"א) שרבי אבא היה מנשק 'כיפי' (א-לאמוגים, או אבנים) דעכו לרוב חביבות הארץ, ורבי חנינא היה 'מתקן מתקליה', ופירש"י שהשוה ותיקן את מכשולי העיר, מחמת חובת הארץ שהיתה חביבה עליו, וחזיר שלא יצא שם רע על דרכיה של ארץ הקודש. ורבי אמי ורבי אסי הוו 'קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא', ופירש"י שכאשר השמש באה למקום שישבו וגרסו בתורה הקדושה והיתה מקדרת עליהם, עמדו משם והלכו לישוב בצל, ובימי הצנה היו עומדים מן הצל ויושבים בחמה, בכדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל. ורבי חייא בר גמדיא הוה 'מייגנדר בעפרה' (מתגלגל בעפר הארץ), לקיים מה שנאמר (תהלים קב, טו) "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".

ובירושלמי שביעית (פ"ד ה"ז) מובא עוד, שרבי יוסי בן חנינא היה מנשק לכיתא (ל-אבני הסלע) דעכו היושבת בגבול הארץ, והיה אומר עד כאן היא ארעא דישראל (פ' הפני משה, שהיה מחבב אף הגבולין שלה). ורבי זירא עבר את הירדן 'במנוי'¹ (עם בגדיו) לרוב חביבות הארץ (פ' הפני משה, שלא היה לו במה לאחוז על מעברות הירדן, ועשה מהבגדים שלו כדרך שעושים בחבל בכדי לאחוז בו מפה ומפה ולעבור על המעברת). ורבי חייא בר אבא היה מתגלגל על עפר אליסוס דטבריא (מ-חזו של טבריא). ורבי חנינא הגדול היה שוקל את אבני הארץ (ל-ידע אם כבר הוא בא"י, מפני שאבניה יותר כבדים הם). ורבי חנינא היה שוקל את עפר הארץ (מ-אותו טעם שהיה כבד ביותר). לקיים מה שנאמר 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו'.

מעלת המנשק לארץ ישראל

ובאגדות אליהו לרבי אליהו האתמרי (בכתובות שם) כתב, שכיון שא"י היא מושב השכינה, לכך היא בעצמה קודש קודשים, כתיק של ספר תורה שהוא מקודש, ונמצא נשיקת אבני ארץ ישראל כאילו מנשק את השכינה השוכן בה. וביאר דבריו בספר שער החצר (ס' רכה) שהגם שעיקר השראת שכינה היא בבית המקדש ובירושלים, מכל מקום כל ארץ ישראל יקרא מושב השכינה.

וכתב בספר טוב ירושלים² (מעלת א"י מעלה ז'), שהיושבים בא"י נקראים במעלת 'בנים', אבל זהו דווקא למי שמודה בקדושת הארץ, וסימן לדבר שמספר תמיד בשבח א"י ויושביה, ונזהר מגנותה, וסיים, שאשרי האיש המליץ טוב ומדבר בשבחה של ארץ ישראל, ונחשב כאילו מדבר בשבחה של מקום, שהרי עתידה ירושלים לקרוא בשם ה' (יחזקאל מח, לה).

¹ ובכפתור ופרח לרבינו אשתורי הפרחי (פ"ג) גרס 'במנדי', וביאר שהיינו ברתת זוע, כלשון המבוא במסכת שבת (דף קד ע"א) 'מכאן שניתנה תורה במנוד ראש'.
² לרבי יצחק פרחי מצפת, המגיד הירושלמי.
³ וכמו שכבר כתב הריטב"א (גיטין ב ע"א) שלכך היה רבי אבא מנשק כיפי דעכו, על אף שקדושת כיבוש

ואלה יעמדו על הברכה

הגיליון מוקדש להצלחת יהושע נתנאל יעקב בן שלמה וכן שלמה בן יצחק ולבריאות איתנה ושלמות הנפש.

לעילוי נשמת

ראו דוד דרור בן רונית, אופיר שלמה בן מרים

גדול ה' ומהולל מאוד (תהילים קמה, ג)

משיעור יום ה' במדבר תשע"ב ויתרו תשע"ה

א.

הקב"ה הוא כל יכול ורב להושיע כל אדם מכל מדרגה שיהיה, ובכל פְּנֵיָהּ של הנברא לבורא ב"ה שיושיעו, תיכף מתעורר רצון עליון ונמשך שפע גדול עד אין סוף להשפיע לאותו האדם הפונה אל הבורא. וזה הוא כנגד האות י' דשם הוי"ה, שהיא כסוד הרצון.

אמנם כאשר נמשך השפע עוד, בא הוא לסוד המחשבה של הבורא ב"ה, שמחשבתו יתברך בבריאת העולם היא שלא ישיג הנברא את השלימות והשפע אלא מתוך ענין הבחירה, והוא ענין האות ה' דשם הוי"ה, כי בה דינין מתערין כמובא בווהר אחרי מות (דף סה ע"א), היינו שמתגבר השפע ומצטייר כהאות ה'. והמשמעות בזה, שנעשה אותו השפע מוכן לבוא לאדם על ידי התורה, שהיא דינים והלכות, והאות ה' היא כמסך המעכב את השפע מלידת מטה יותר בחסד גמור וללא תנאי, ובה מצטייר השפע לירד מתוך מחשבת השי"ת שיבוא האדם לכל הטובות והשפעים מתוך שיתעורר ויצור בעבודתו את הצינורות והכלים להשפע באופן שלא שיבוא על ידו לגאות וריחוק, אלא יבוא על ידו לדבקות בה' ב"ה, והם הכלים הנצחיים, שהם הם העולמות והמקומות הנבראים מעבודת האדם לעמוד בהם ולהלך בהם בעולם הבא.

וצריך האדם לידע שבכל פְּנֵיָהּ ונשיאת העינים אל השמים, בין אם מבקש על רוחניות ובין אם מבקש על כל דבר שיהיה, הנה תיכף בהתעוררות רצונו ומחשבתו לפנות אל הבורא ב"ה, מתעורר כנגד זה גילוי ושפע שלא היה בעולם קודם לכן. אמנם אין השפע והגילוי עומד כנגד פניית האדם להשי"ת זה כנגד זה, כי הנברא הוא מוגבל ומבקש על דבר מוגבל, אך מהבורא יתברך שהוא בלתי בעל גבול וכל מידותיו הם בלתי בעלי גבול, ולכן מתעורר ונשפע שפע וגילוי שהוא אין סופי 'עין לא ראתה אלהים זולתך', אלא שכאמור נעשה לשפע זה כלי שהוא כנגד האות ה' ראשונה דשם הוי"ה, ונחשבת היא כמידת הדין ביחס להשפע הנשפע ללא גבול וללא תנאי, כי בה הוא ענין מחשבת השי"ת להיטיב לנשמה בדרך התורה והמצווה, וכאשר מתקיים ענין זה נקרא הדבר 'מיתוק הדין', היינו שנמתק ויצא אל הפועל אותו התנאי ומחשבת השי"ת, ובמיתוק הדין יורד השפע לנברא כרצונו ומחשבתו של השי"ת. ולכן יש הפרש גדול וחשיבות ומעלה לשפע הנשפע לאחר שהתמתק הדין, לשפע הנשפע בחסד חינום, שהוא כהפרש קיום העולם קודם מתן תורה, לקיות העולם לאחר מתן תורה.

[אמנם כל שפע הנשפע לעולם הזה, אינו אלא רשימו דק וניצוץ קל מהשפע שהוכן ונשפע בעליונים מתוך פניית הנברא לבורא, כי כאמור כל התעוררות השפעה מהשי"ת הוא גילוי אלהות, וזהו 'אין סוף', שאין יכול עולם הזה להכיל, לכן עיקר היוצא מהגילוי והשפע שמעורר האדם במחשבתו ופנייתו אל השי"ת, הנה דבר זה יתגלה בו לעתיד ובעולם הבא, והוא ענין נצחי, שהוא שפע אין סופי. ולכן כל דיבור בתורה וכל עובדא בקדושה נעשים עם האדם כאחד לעולמי עד ולנצח, וככל שיעלה בדרגה בעולם הבא, כך אותו הכלי והשפע מתגלים יותר ויותר, ולכן כשעולות הנשמות מדרגה לדרגה כנאמר 'לכו מחיל אל חיל', הולכים הם עם אותם המצוות והתורה, אלא שבכל עולם שעולים בו מאירים הם יותר ויותר].

ב.

והנה על אף שיש מסך המציייר לשפע העליון שלא ירד אלא בדרכי התורה והמצוות, גם אם לא ילך האדם וישיג את הדרכים והכלים לאותו השפע, הנה בכל פְּנֵיָהּ ונשיאת המחשבה של הנברא אל הבורא, נעשה גילוי אליו בפרטות כאן בעולם העשיה, והם רמזי השי"ת לכל אדם ואדם. וככל שיפנה האדם יותר אל השי"ת וישא את עיניו ומחשבתו אל מה שלמעלה ממנו, על אף שהולך בדרך טעות, יהיה לו השי"ת כצילו, המעוררו לשוב אל הדרך הנכון.

והוא כנגד האות ו' דשם הוי"ה, כי על ידי האות ו' נעשה השי"ת למלך עליו, לרמוז לו לשוב אליו בכדי שיוכל להשפיע לו כל אותו השפע הנמשך מרצונו יתברך, שהוא שפע ללא תנאי, ונצטייר בהאות ה' להיות נשפע לאדם בדרכי התורה. והאות ו' היא כצינור ושביל להראות לאדם את הדרך כיצד יוכל לבוא אל שלימות השפע שביקש מאת השי"ת, בדרך הנכון, בדרכי התורה והמצווה.

וכך הוא בכל פְּנֵיָהּ של האדם להשי"ת שייסיעו על כל דבר שיהיה, הנה בזה מוכרח שיתגלה מן דבר בעולם, ויתגלה מן ענין של השגחה

פרטית על האדם הפונה להשי"ת. ועיקר הדבר הנעשה מן הוא שמרמז לו השי"ת לשוב אליו, והרגיל לפנות אליו יתברך יש לו סייעתא דשמיא גדולה לבוא לשלימות תיקונו בדרכי התורה, ויוכל לראות בחייו נצנוצים ממחשבת השי"ת להיטיב עימו.

וגילוי האות ו' דשם הוי"ה הוא ענין זה שיודע האדם מן שיש מי שלמעלה ממנו, ועל אף שהאדם מגושם ואינו מכיר מגדולת ה', כיון שיודע שיש מלך ואי-לזה שיש בכוחו ויכולתו להושיעו, זהו גילוי של האות ו' דשם הוי"ה על האדם המאמין בכך, וזהו המביאו להיות פונה תמיד אל השי"ת.

ג.

והכינוי להאות ו' הוא 'קודשא בריך הוא', וזהו משום שהוא בלתי מושג לאדם, והוא גילוי הבורא לנבראים למעלה מהשגתם, היינו שאינם יכולים אלא לשמוע מן שיש מציא ובורא לכל הבריאה והכל מונהג מאיתו יתברך בפרטי פרטות (והם יסודות האמונה הבאה מן האבות והזקנים, שהוא בדרך שמיעה, כמ"ש (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", והוא סוד ה'הבל' מן האב והזקן, שהוא סוד נשמת 'הבל', והם קבלת יסודות האמונה ממש רבנו, ומהם סוד הגאולה, כמ"ש (תהלים עז, טז) "גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה"), אך הוא קדוש מובדל ומפורש מהשגתם. וככל שיחשוב האדם יותר מהשי"ת וידע מגדולתו, כך יהיה הוא יתברך קדוש ובלתי מושג יותר בעיניו, וככל שיודעים יותר מישראל מאמיתת מציאותו יתברך, כך מאיר האות ו' דשם הוי"ה בכל י"ב קצוותיו, וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קמה, ג) "גדול ה' ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר", ומתוך שיודע יותר וחושב מהשי"ת, יודע הוא מגדולתו יתברך יותר.

ובכל תפילה ופְּנֵיָהּ של האדם להשי"ת משתלשל גילוי של האות ו', שהיא גילוי אהבה של הבורא ב"ה לאדם לרמוז לו את הדרך להכיר ולידע מהשי"ת 'גדול ומהולל מאד'. והמשמעות בזה, שהדבר הראשון שצריך האדם להשיג בדרכי התפילה הוא שידע מהשי"ת הוא כל יכול, וברצונו יכול הוא להושיעו ברגע קל, ויותר קשה אצלו יתברך שלא להושיע לאדם, והוא יתברך כביכול כובש את מידת חסדו וטובו שלא להושיע לאדם תיכף ומיד בכל עניניו, מפני שטבע הטוב להיטיב. וככל שחוקק האדם בעצמו את האמונה שאצל השי"ת הכל אפשרי, ושהעולם אינו מחוייב המציאות, אלא שהוא יתברך מחייה ומקיים את הכל בחסד, כך נחשב שמכיר ויודע מגדולת השי"ת.

וכאמור זהו כנגד האות ו', וההולך בדרך זו ישוב עד השי"ת, ועל אף שבפועל רחוק האדם ממנו יתברך מצד מדרגתו בעסק התורה והמצוות, בכל זאת, מתוך שירגיל את עצמו לפנות אל השי"ת בכל מקום ומדרגה שיהיה, ולישא את עיניו תמיד אל הבורא, הנה בזה נמשך תיכף שפע והארת פנים מהשי"ת אל האדם. ובכדי שיהיה זה שפע נצחי, כמחשבת השי"ת להיטיב לאדם, אין נמשך שפע זה לעולם אלא בדרכי הדביקות האמיתית, שהיא מתוך ענוה וביטול שמשגי האדם בדרכי התורה והצדיקים, ולכן מצטייר אותו השפע כהאות ה', שהיא מחשבת התורה להביא את האדם לשלמות נצחית, ולכן מהאות ה' נמשכת האות ו', שהיא כצינור ונתיב המראה לאדם הדרך לבוא אל התכלית.

ד.

והאדם הרחוק ביותר שבא מן לשוב אל השי"ת הוא יתרו חותן משה, שהיה שמו 'תור' (שמות ד, יח), ונוסף לו אות ו' על שמו (רש"י שם יח, א), מפני שגילה ענין זה מן המקום הרחוק ביותר. כי מצד מעשיו היה בריחוק גמור מהידיעה ויסודות האמונה מהשי"ת, ועל אף שהיה חכם גדול והיה משה רבנו בד' אמותיו, הנה כל זה לא הביאו לבוא תחת כנפי השכינה ולשוב אל השי"ת בכל נפשו. אמנם כאשר שמע מגדולת ה', תיכף בא לבקש את פני השי"ת, ואמר (שם יח, יא) "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים".

וזהו מפני ששמע מקריעת ים סוף ומלחמת עמלק, והמשמעות בקריעת הים היא כאמור, ששמע והבין שבכדי להוציא את טומאת המצרים מתוך ישראל, הראה להם הקב"ה שהדבר הראשון שצריך האדם בקשר שלו עם הבורא ב"ה הוא שידע את גדולתו שהוא יתברך כל יכול, ועל אף שמחשבתו יתברך היא שכל שפע יהיה תלוי במיתוק הדין תחילה, אין הדבר אלא מצד הנבראים העובדים לו, אך באמת מצידו יתברך אין שום מונע כלל, וכנאמר למשה (שם יד, טו) "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו", היינו שאין

הדבר תלוי בתפילה, ואין הקב"ה צריך לתפילת האדם כלל.

וזהו הדבר הראשון שצריך האדם לידע, שאין השי"ת צריך לתפילתו בכדי להושיעו, וכל תכלית מעשה התפילה והפנייה להשי"ת, הוא בכדי שידע ראשית כל שיכול הקב"ה להושיע לו מכל מצב אשר יהיה, ואין דבר שאינו באפשרי אצלו יתברך. וזהו אשר הבין יתרו, שקודם שחושב מדרך הנהגת השי"ת ודרכי האמונה וההשגחה, צריך הוא לידע ולהניח בליבו שאין שום מונע מלפני השי"ת מלהושיע לאדם, והכל אפשרי, כי הוא יתברך בלתי בעל גבול.

ה.

והדבר השני שעורר אותו לכוא תיכף לישראל הוא 'מלחמת עמלק', וזהו מפני שהדבר המעכב את האדם מליישב את דעתו ומחשבתו על השי"ת, ושלא להסיח את הדעת מגדולתו, היא המחשבה ממדרגתו, הן מצד מקומו אשר גדל בו, והן מצד מדרגת מעשיו בתורה ובמצוות. כי מאחר שנמצא הוא בריחוק מצד מדרגתו, אינו מאמין באהבת הקב"ה אותו, ואין לו חשיבות ויוקר לדיבורי תפילתו ופניותיו לשמים אשר פונה ונושא עיניו אליו יתברך בכל עניניו.

ונקרא שמו 'תרו' על שם 'תרון', כי שמיעת הרמזים מאיתו יתברך לשוב אליו הם היתרון הגדול שיש לאדם בחייו. כי הנה הכל חיים על כורחם בעולם, והחילוק הוא אם נוטל האדם את האות ו', שבזה יש לו יתרון על שאר הנבראים. ויתרו שמע והאזין לרמזים מאיתו יתברך, ובזה נטל את האות ו' שתהיה חלק משמו, ונתגלה בזה שיש גם לו חלק בתורה על אף שרחוק הוא מצד מדרגת מעשיו. ולכך ישנה חשיבות ומעלה גדולה לכך שיתר יתרו פרשה בתורה, ללמדנו שאין הדבר תלוי בכל תולדות מעשי האדם וענין יחושו, אלא תלוי הדבר בזה שמשגיח הוא ברמזי השי"ת הקורא אותו לשוב אליו יתברך.

וזאת אשר רצו עמלק להשכיח מבני ישראל, שמאחר שמצד מדרגתם אינם ראויים להיות קרובים וסמוכים אל הבורא ב"ה ולראות נפלאותיו, אין להם לחשוב מכך שהשי"ת הוא כל יכול ורב להושיעם, אלא יש להם תחילה ליתן עיניהם בריחוק שלהם ממנו יתברך מצד מדרגתם הנמוכה. ובזה פגמו באותיות י"ה, כי החלישו את דעתם של ישראל מההתבוננות האמורה בענין אותיות י"ה שבשם - שבהתעוררות קלה של הנברא אל הבורא ב"ה מתעורר הבורא כנגדו להשפיע ולגלות לו גילוי נצחי ואין סופי, שזהו גילוי רצונו יתברך בהאות י' דשם הוי"ה להשפיע לאדם ללא תנאי, ומתוך כך הולך ומצטייר השפע כהאות ה', להיות נשפע לאדם בדרכי התורה, והם הכלים שעל ידם זוכה לכל נצחיותו. וכנגד ב' גילויים אלו של אלו האותיות י"ה, יש לעומתם את טומאת עמלק המחלשת דעתו של אדם לסבור שאין פנייתו להשי"ת פועלת, ושכדי שיפעל דבר בתפילה צריך הוא להיות כמדרגת משה רבנו והצדיקים הקדושים שלא נתנו עיניהם בזה העולם כלל.

ו.

וכאשר הבין יתרו את הרמז של השי"ת לישראל בקריעת הים, שהוא ללמד לישראל שראשית דרך האמונה היא שידע האדם שאצל הקב"ה הכל אפשרי, ואין דבר היכול למנוע ממנו להושיע לאדם, ואין צריך הוא לתפילת האדם בכדי להושיעו, והבין את הרמז של השי"ת בענין מלחמת עמלק, שכל עניינו הוא להרחיק האדם מהאמונה שיש תולדה ופרי לכל מה שמיים ונושא את עיניו וידי למעלה, היינו שעל אף שהוא רחוק, ואין גילוי שלם להשפע המתעורר ומתגלה באותיות י"ה, מכל מקום בכל דבר שעושה לפני השי"ת, ובפרט אליו להושיעו, הנה בזה נמשך ומשתלשל תולדה, שהוא גילוי האות ו' לקרבו אל הידיעה מגדולתו יתברך, שהיא ההנחה הראשונה שיהיה לפני האדם בקשר שלו אל השי"ת שידע שהוא יתברך כל יכול וזה אשר יביאו לשוב אל השי"ת ולידע יותר מגדולתו וכנאמר 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים', הנה בכל זה כבר בא יתרו לכל מדרגתו הגדולה.

וזה שנאמר "את כל אשר עשה למשה ולישראל" (שמות יח, א), כי ידע יתרו את מקומם ומדרגתם של ישראל מצד הרוחני, וידע את מקומו של משה מצד הגשמי שהיה בורח מרודפיו להורגו, וראה איך הקב"ה מושיע מהמקום הנמוך ביותר אל הישועה הגדולה ביותר, שתחילה אלו משליכים תינוקות של אלו אל היאור ואל האבדון והמיתה ונראה שאין להם מושיע, וברצותו יתברך מביאם עד לים סוף ומנער למצרים וממית כל גיבוריהם לנגד עיני ישראל כמו שכתוב "כי בדבר אשר זדו עליהם" (שם יח, יא), וכל זה כשאלו ואלו עובדי עבודה זרה (זוהר תרומה, דף קע ע"ב), היינו שלא הוציאו

את העבודה זרה והריחוק מליבם, אלא רק ידעו מעט ורצו בו יתברך. ומזה שמע והבין יתרו שמקום האדם מצד מעשיו לא ימנע ממנו את יסוד דרך התפילה והאמונה - שתחילה יש לאדם לידע שאין דבר שאין הקב"ה יכול ליתן לו ולהושיעו, וְשֶׁכָּל נְבִיא אֲשֶׁר יִהְיֶה יֵשׁ בְּיָדוֹ לִידַע מֵהַשִּׁי"ת ולחשוב ממנו יתברך, וככל שישא את עיניו אל הבורא ויהיה רגיל לפנות אליו, כך יוכל יותר ויותר לידע מגדולתו, היינו שידע 'מקודשא בריך הוא', שהוא כינוי להאות ו', כי מאירה האות ו' תמיד כצל על האדם להשיבו אל השי"ת ואל דרכי התורה, עד שיוכל לקבל את כל הטובה שחושב הקב"ה להיטיב עימו.

ז.

ונקרא 'קודשא בריך הוא' על שם שהוא קדוש ולמעלה מהשגת הנבראים ומעשיהם, וכנגד זה אמרו 'אין מי יאמר לו מה תעשה ואין מי יאמר לו מה תפעל'. ובראשית דרך התפילה צריך האדם להשיג התבוננות ומחשבה 'מקודשא בריך הוא', כלומר שדוקא מתוך כך שהוא יתברך קדוש ומובדל מהשגתו, לכך יש לו לבטוח ולהשען על כך שהכל בידו, והוא בלתי בעל גבול, ואין דבר שאינו יכול ליתן ולהושיע לאדם, כי הבטחון וההישענות על ה' ב"ה צריכה להיות מתוך כך שאינו משיג ויודע אלא שהוא יתברך בעיניו מקור הטוב ואצלו יתברך אין מונע כלל והכל בידו. וזהו שנאמר בישעיהו (לא, א) "הוי היורדים מצרים לעזרה על סוסים ישענו ויבטחו על רכב... ולא שעו על קדוש ישראל ואת ה' לא דרשו", שכל מה שנחלש האדם מהתלות והבטחון בהשי"ת, הוא מפני שאינו נשען על 'קדוש ישראל', היינו שלא האיר בהם האות ו', אך כאשר יש לאדם התבוננות ומחשבה שאצל הקב"ה הכל אפשרי, אין דבר המונע ממנו להתקרב לה' ב"ה.

וכאמת אפילו גוי שידע ויאמין שהכל אפשרי, וירצה להשיג איזה דבר באמת לאמיתו בכל רצונו ומחשבתו, יוכל לפעול כן, ולא יהיה דבר המונע אותו מכך, אלא שהכל תלוי ברצונו ומחשבתו, ואצלנו זרע ישראל, שכל דבר שמישיג יהודי הוא דבר נצחי, ויש לנו את התורה ואת הצדיקים ואת 'קודשא בריך הוא' בעצמו, צריכים אנו במחשבה תחילת המעשה שיהיה זה לנגד עינינו - "אל תראי תולעת יעקב מתי ישראל, אני עזרתך נאום ה', וגואלך קדוש ישראל" (שם מא, יד), שדוקא מתוך כך שאין אנו משיגים ויודעים מהשי"ת, כי הוא יתברך קדוש ומובדל, בזה יש בכוחו להושיע לאדם בכל דבר שיהיה, כי אין מחשבתו כמחשבתנו והוא למעלה מן הכל, ואנו בידינו כחומר ביד היוצר לעשות כרצונו, ולהרים לאדם מהמקום הרחוק ביותר בגשמי וברוחני אל המקום הנעלה והמרומם ביותר.

ח.

והנה כל האמור הוא העיקר מה שצריך האדם להשיג בדרך התפילה, שכל ימי חייו יהיו עיניו תלויות אל השי"ת בכל דבר ודבר, כי בכל פנייה שפונה אל השי"ת צריך התחזקות גדולה, וככל שיהיה מטה יותר, צריך שיהיה לו התחזקות גדולה יותר בכל האמור. והדבר הראשון שצריך שישגי בעבודת התפילה הוא את ההתבוננות והמחשבה מרצונו יתברך להיטיב עימו ולהביאו לכל השלמויות כולם, אלא שהוא בסדר השתלשלות מהאות י' להאות ה', ומהאות ה' לאות ו' וכאמור.

ועיקר ההתחזקות שצריך לאדם הוא שידע מגודל מעלת נשמתו והכוחות הטמונים בו, וכנאמר (שמואל א' לו, ו) "ויתחזק דוד בה' אֵלֵהוּ", היינו שהתחזק לידע שאין דבר שנמנע ממנו להשיג. אמנם עיקר ההתחזקות היא בהשי"ת, שהיה דוד המלך בצרה גדולה ביותר, והיו הקרובים אליו מנגדים לו על כך ששבו העמלקים את כל אשר להם, ומתוך כך התחזק דוד בהשי"ת שיכול הוא להפוך הכל ברגע קל ולהושיעם ישועה שלימה וגמורה בכל הנצרך להם.

ט.

והנה האות ו' היא כנגד המחשבה, כי 'קודשא בריך הוא' הוא כנגד שם הוי"ה שהוא במחשבה ואינו נזכר בפה, והאות ה' היא כנגד הדיבור וה' מוצאות הפה, וכנגד שם אדנו"ת הנזכר בפה. אמנם ירידת האות ו' להיות נגלית בעולם אינו אלא על ידי הקול, כי הקול הוא כנגד 'קודשא בריך הוא' ושם הוי"ה, והדיבור הוא כנגד 'שכינתיה' ושם אדנו"ת וכמובא בתיקוני"ז (בהקדמה דף ג א'). והסוד בזה, שדרכי הטבע הם כנגד הדיבור, וכנאמר (תהלים לג, ו) "בדבר ה' שמים נעשו", היינו שבגילוי צריך הכל להיות כגזרתו יתברך שיהיה הכל בדרכי הטבע, שהוא הדיבור, וכדרך הגילוי הגמור שיש בדיבור האדם לזולתו, וכך מחשבת האדם ודרכיו צריכים הם להיות בדרכי הטבע, וכל הגילוי האמור דהאות ו' הוא כנגד

ומפני שנמשך השפע בדרך יחוד האותיות כאמור לעיל, מהאות 'י' לאות ה' ומהאות ה' לאות ו', לכן במדרגות אלו אין כח להרע להצר לאדם ולהביאו לצד המיתה. כי עיקר מקום הקטרוג הוא שנמשכים השפעים ברוחני וגשמי בגילוי ממש, שהוא כנגד סוף ותכלית מקום ההשפעה, שהוא בהאות ה', שהיא כנגד גילוי השפע אצל האדם בעולם הזה, ולכן כנגד זה עיקר השפע שמקבל צד הרע הוא בסוד "ונחש עפר לחמו" (ישעיה סה, כה), שהמשמעות בזה היא, שכח הרע הוא מצד יסוד העפר, שממנו מתגלים באדם המידות הרעות ששורשם ביסוד העפר, שהם העצלות העיצובן הכבדות והשינה. ובכדי שיוכל האדם להכיר ולראות בכל השפעים שנתן לו השי"ת, ושיוכל לתקוע את מחשבתו כדבעי בדרכי האמונה, שהם האותיות הראשונות דשם הוי"ה כאמור, צריך שייחד האות ה', שהיא כנגד אדנו"ת והדינים, עם האות ו', שהם כל טובו יתברך והאמונה בכח השי"ת להושיעו מכל מקום שיהיה. והדרך שיוכל לייחד הוי"ה אדנו"ת היא שתחילה יסיר את הנחש מד' אמותיו, ובזה יוכל לדבוק בהשי"ת באופן שיהיו חייו כעין עולם הבא, וכל הצטרותו בתפילתו לא יהיו כדוחק את השעה, אלא מתוך מנוחה וענין 'קול דממה דקה', שיוכל הקב"ה להושיעו תמיד ברגע קל, ונשען וסמוך הוא על השי"ת להביא לו את ישועתו בזמן והעת הנכון והטוב לו לנצחיות תיקונו.

ובכדי שיסיר האדם מעצמו את ענין נשיכת הנחש והמידות מצד יסוד העפר, מלבד מה שהוא מתוך מידת הזריזות שמצד תנועות אבריו, ועשיית המצוות והשלמתם תיכף כשאפשר לו לעשותם, ומלבד זריזותו בכל קיום דיני התורה ודברי חכמים, שכזה מתיש את כוח הרע השוכן בו מכח הנאמר 'ונחש עפר לחמו', הנה עיקר כוחו של עמלק הוא במחשבה, כי עמלק הוא ראש הנחש בסוד "ראשית גויים עמלק" (במדבר כד, כ), ועיקר ארס עמלק הוא במחשבה, ולכך גם עיקר הכרתו הוא מכח המחשבה, והשפע שמקבל מסוד 'נשיכת נחש' הם המחשבות הרעות שיש לאדם על עצמו על השי"ת ועל הסוככים לו.

ולכן בפנימיות עיקר ענין הזריזות צריך להיות על כך שיכרח האדם בזריזות גדול ועצום מכל מחשבה רעה, ויִדְבֶק מחשבתו במחשבות טובות בכל עת. וככל שיהיה דבוק במחשבה טובה, כך יוכל להשיג ולידע 'מקודשא בריך הוא' ומגדולתו, ויוכל אז לייחד המחשבה והקול שהם כנגד 'קוב"ה', עם הדיבור שהוא כנגד 'שכינתיה'. ובזה לא יהיה חלק להנחש הטמא, כי כל מה שמקבל גם הוא חלק בהשפע הוא מכח מה שיש לו מציאות מכח מחשבת האדם הפונה להשי"ת, שאין מחשבתו בטרה ובטוב השלם, כי בכל מחשבה טובה של האדם מסלק ממנו בזה את היצר הרע, ואין כוונת הדברים שהלך יצה"ר והתבטל, אלא שכאשר אין חושב האדם ברע, ודבוק הוא בטוב, הולכים החיצונים לבחינת שינה, וממתנינים לשעה שיחזור האדם למחשבה רעה, ובזמן זה שהולכים החיצונים ומסתלקים להם מן האדם, יוכל לעשות יחוד קול ודיבור, שהם יחוד הוי"ה אדנו"ת, ונמשך לו שפעים מאת השי"ת שאין בהם חלק ליצרא בישא, ואין בהם כדי חיות וקיום גם ליצרו הרע. וכן אמר רבי שמעון, שכל השפעים הנמשכים ביחוד קריאת שמע הם מתוך שמערימים על יצר הרע עד שהולך לו לבחינת שינה, ותיכף מקיימים היחוד, ועד שאינו חוזר נוטלים ישראל לכל הכתרים והשפעים המוכנים להם מאיתו יתברך.

לכן בזה שיתמיד אדם שעה אחת במחשבה טובה, מסוגל הדבר כמקוה טהרה להסיר ממנו יצר הרע על כל פנים לשעה אחת, ומתוך כך תפילתו במעלה עליונה ויכול להשיג ולידע מטובת השי"ת ורצונו להושיע לו, שכל זה הוא פנימיות סדר ההשתלשלות מאותיות שם הוי"ה שהם כולם רחמים גמורים והשפעה אין קץ לאדם. אלא שהכל תלוי בכך שיהיה האדם דבוק תמיד במחשבה טובה, ועל כל פנים שיקבע עיתים לכך שימנע עצמו מכל מחשבה שאינה טובה, וזהו טוב יותר ממה שיסגף עצמו למנוע אחיזת החיצונים בעבודתו ושפיעו, כי בהכרתת 'ראשית גויים עמלק', שהוא כח הרע במחשבת האדם, בזה מבטל הנשיכת נחש מכל עבודתו, ומסלק להיצר הרע בכל יחוד אשר יעשה בתורה ותפילה, באופן שימשך השפע לצד הטוב לבדו, ויוכל על ידו לבוא אל תכלית מחשבת השי"ת להיטיב עימו בכל הטובות הנצחיות.

'קדוש ישראל', שהוא ענין "קול דממה דקה" (מלכים א יט, יב), כי מצד הגילוי הגמור, שהוא הדיבור, יש לאדם לילך בדרך הטבע, אמנם הקול לעולם רוכב על הדיבור, והדיבור הוא כסא ומשכן לענין הקול.

וכך הוא בדרכי התפילה שהדיבור הוא מקום האדם בדרכי הטבע, וכל דיבורי תפילתו ושיחתו לפני השי"ת הם על רצונותיו וצרכיו שרוצה להשיג בגשמי או ברוחני בדרכי הטבע על כל פנים, ולזה צריך שייחד הקול עם הדיבור, ויכוון בזה ליחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, יחוד הקול עם הדיבור, שהמשמעות בזה היא שמיחד את כל צרכיו וכל מקומו ומדרגתו שבהם צריך הוא לישועת השי"ת, הנגלים בדיבורי התפילה, עם הקול, שהוא המשכת ההתבוננות שהשי"ת כל יכול ורב להושיע לו בכל עניניו, ובזה נעשים דיבורי תפילתו שהם הרכוש לכל הנצרך לו, לכסא ומרכבה להגילוי דהאות ו'.

ובזה שנעשה יחוד ו' וה' מתמתק הדין, כי האות ו' היא כנגד שם הוי"ה והחסדים, והאות ה' היא כנגד שם אדנו"ת והדינים. ובדיבורי התפילה מלביש את כל צרכיו, שהם ענין הדינים, באותיות התפילה, ובזה שיש בו את המחשבה משם הוי"ה והרחמים והחסדים שהשי"ת יכול להושיעו והוא יתברך בלתי בעל גבול, הנה בזה נעשה יחוד קול ודיבור, ומתמתק הדין ונושע האדם בכל המצטרך לו.

ובאמת בכל פְּנִיָה שפונה האדם אל הבורא ב"ה נמשך שפע וגילוי אל האדם, וכאשר מתייחד באותיות התפילה עם המחשבה מכך שהשי"ת בלתי בעל גבול להושיעו בכל המצטרך לו, הנה בזה נמשך לאדם שפע בפרטות בענין המצטרך לו, ועל כל פנים מוכרח שיהיה על ידי תפילתו גילוי בעולם, אם שתתקבל תפילתו או שיקרב לו השי"ת ויראה וירמז לו את הדרך הנכון.

אמנם מיום חטא אדם הראשון, כל שפע הנמשך לתחתונים הוא בסוד 'נשיכת נחש' המובא בזוהר בשלח (דף נב ע"ב), שהסוד בזה הוא, שבכל טוב הנמשך לאדם מקבל גם צד הרע איזה דבר המתחדש אצלו, וכמו שאמרו במסכת סוכה (בדף נב ע"א) שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, היינו שאחר שהמית את יצרו ועלה במדרגה, נמשך אצלו שפע מחודש במדרגתו שעלה בה, אמנם יחד עם זאת נמשך בזה גם כח וקיום אל הרע, אלא שהוא במדרגה גדולה יותר, וכפי מדרגת האדם.

ולכן גם להרע המושרש באדם יש התחדשות בכל שעה ועת שנמשך לאדם התחדשות ושפעים חדשים, וכיוון שבכל יום ויום נמשך אצל האדם שפעים חדשים שלא היו קודם בעולם, שהם עצם הוויית חיותו וכוחו ומזונו, וכן כל מזון נשמתו ועבודתו לפני ה' ב"ה, יחד עם זאת נשפע תמצית שפע גם אל התחתונים, היינו קיום ליצר הרע והחיצונים. וכיון שבכל יום יכול האדם לבוא למדרגה גדולה תיכף ומיד על ידי יחוד קול ודיבור כאמור, הרי שבזה יוכל לבטל הבחירה קודם שיברר את כל הענינים השייכים לו בשורש נשמתו, ולכן יחד עם כל שפע הנמשך מלמעלה מתוך פְּנִיָה האדם להשי"ת, נמשך יחד עימו ענין הקיום ליצר הרע.

ולכן ענין זה הוא בסוד 'נשיכת נחש', כי מפני שאין האדם במעלה ומדרגה לראות את השפע בגילוי לנגד עיניו, נמשך אצלו השפע בהשגחה פרטית ובחשאי, וכדרך הנחש הבא בהחבא, וזהו כנגד הנחש דקדושה כמובא בזוהר בשלח (os), ומפני שיש הסתרה לגילוי מלכותו יתברך, ואין השפעת השפע נעשית בגילוי לעיני שכלם של כל הנבראים, יש מכח זה מקום לנחש הטמא גם כן ליקח את חלקו לצורך חיותו וקיומו.

וכמו כן, בכל מקום שיש גילוי והשפעה של ניסים שלא בדרך עבודת וְזִכּוּת התחתונים, הנה גם בזה מוכרח שימשך בדרך 'נשיכת נחש', כי דרך הישר הוא שימשך שפע אל התחתונים רק מכח עבודה וְזִכּוּת ולא בחסד חנם, אך כאשר אין בהם זְכוּת, ממשיך הקב"ה את השפעים בדרך חתירה ותשובות דחוקות לצד מידת הדין, כבקריעת ים סוף, וכתשובת הקב"ה למלאכים שקטרוגו על נתינת התורה לתחתונים. ולכן בכדי להשקיט את הקטרוג על הגילויים שזוכים התחתונים בחסד חנם, ניתן יחד עם זאת חיות וקיום גם לחיצונים לצורך חיותם וקיומם.